

Posudek dizertační práce

KAREL ŠIMA, *Kultura českých národních festivit v 60.–80. letech 19. století*

Praha, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, prosinec 2009 (218 stran rukopisu + obrazová příloha)

Národním slavnostem devatenáctého století věnovalo české dějepisectví náležitou pozornost, když ho zajímaly jako důležitá součást českého veřejného – politického a společenského – života a projev emancipace a rozsáhlé politické aktivizace českého obyvatelstva. Karel Šima naproti tomu přistupuje k slavnostem šedesátých až osmdesátých let 19. století nikoliv jako k politickému, nýbrž kulturnímu fenoménu, a namísto popisu politických souvislostí a konsekvencí usiluje o analytické postižení jejich performativní funkce.

Aby tak mohl učinit, usiluje o důkladné teoretické ukotvení problematiky. Využívá při tom zejména rozsáhlé obeznámenosti s německou literaturou, kdy mimo jiné těží i z poznatků získaných při své účasti v česko-německém doktorandském kolegiu „Životní světy a komunikační struktury ve středoevropské společnosti 16.–19. století“. Jeho záběr však obsahuje také rozsáhlou oblast anglicky psané produkce i stěžejních francouzských historických prací. Šima pracuje hned s několika teoretickými koncepty kultury, neboť je považuje za komplementární. Vymezují je zde zejména tři tradice – weberovská, kulturněantropologická C. Geertze a sémiologická J. Lotmana. Tak získává teoretické východisko pro práci s klíčovými fenomény, jimiž se chce ve své práci zabývat – *festivita*, *performativ*, *identifikace*. Metodologickým vodítkem jsou mu pak modelové práce, pocházející opět převážně z německého prostředí. Bohatství inspirací a zdrojů u Šimy naštěstí neústí v eklektický chaos; brání v tom i jasná a pevná struktura práce v podobě originálně zvolených čtyř aspektů, rovin slavnosti – jimiž jsou *gesto*, *personifikace*, *hranice* a *časoprostor*.

Látku k analýze poskytují Šimovi slavnosti vrcholné doby českého národního hnutí, konkrétně diskurzy o nich, jak se rozvíjely zvláště na stránkách periodik a v příležitostných tiscích. Že se této látce zmocní spíše jako kulturní antropolog než historik, je po přečtení úvodních pasáží zřejmé. Zákonitosti slavností však nepředstavují hlavní cíl jeho pozornosti. Slavnosti zde slouží jako prostředek ke zkoumání problému indentifikačních procesů.

Důležitou roli v Šimově analýze festivit hraje problematizace některých interpretačních schémat, s nimiž běžně při studiu dějin 19. století pracujeme. Předně nevidí vývoj v „dlouhém“ 19. století jako přímočarou modernizaci, odvíjející se v jakési lineární kauzalitě. Povaha slavností ho utvrzuje v předpokladu, že sociální i kolektivněpsychologické

jevy se vyvíjejí či proměňují formou permanentního „převrstvování“. Tradice a modernita nestojí proti sobě jako protiklady, nýbrž se neustále prolínají, doplňují; tradiční struktury – například rituál – se naplňují novými obsahy. Proto, a to je jedna ze stěžejních tezí práce, nepojímá identitu jako něco stálého a kompaktního, nýbrž jako výsledek neustálého soupeření diskurzů, a tedy výsledek nutně nestabilní, neúplný, neustále se vytvářející a zároveň sebezpotvrzující. A právě tyto rysy vytváření identity Šimu na slavnostech přitahují nejvíce.

To mu zároveň umožňuje postihnout diachronní aspekt českých festivit v rozpětí šedesátých až osmdesátých let, kdy zaznamenává vývoj od společnosti „inkluzivní“ ke společnosti „exkluzivní“, od společnosti ideálního jazyka a kultury k vysoce diferencovanému modernímu společenství s partikularizovanou politickou kulturou. Objevné zvláště je, jak sleduje pronikání konfliktnosti do diskurzu o národu a konstruování hranice a nepřítel jako nedílné součásti tohoto diskurzu. V těchto souvislostech stanovuje jako zlomový rok 1868. Nedomnívám se však, že by teprve v tomto období byl „vyčleněn obraz Němce z národního společenství“, jak Šima konstatuje. Došlo k tomu dříve, v revolučních letech 1848/1849, a diskurz o českém národě k takovému vyčlenění směřoval od doby Jugmannovy.

Co recepci Šimova textu znesnadňuje, je jeho přílišné zatížení termíny. Při případném knižním publikování, jež si tato dizertace bezpochyby zaslouží, by měl autor myslet na přístupnost pro rozsáhlejší okruh čtenářů, a mám tím na mysli i širší odborné publikum. Výrazy či formulace „operacionalizovat“, „prezentování a praktikování moderního národního rámce“, „je příliš redukcující soustředit se pouze na interpretační rovinu národa“ a další přijímám jako historik a zároveň bohemista poněkud s rozpaky. Autorova nesporná erudice se tu zkrátka prosazuje na úkor srozumitelnosti textu. Nelze všechny odborné pojmy nebo dokonce ustálené vazby vyskytující se v jinojazyčných textech mechanicky přenášet do češtiny. Neplatí, že původní cizojazyčný termín je přesnější než jeho případný český ekvivalent; naopak selhává, když si k němu čtenář nedokáže přiřadit náležitý významový obsah. Právě citlivějším zřetelem k zákonitostem českého jazyka by autor prokázal, že používanou terminologii skutečně ovládá, o čemž v Šimově případě nepochybuji. Přemíra specifické terminologie může způsobit, že se odborný jazyk mění v žargon, jak se nezdá stává, zvláště v textech teoretické povahy. Nadto by se při používání termínů měla respektovat pravidla českého pravopisu; to se autorovi nedaří v případě psaní složených slov.

Uvedené připomínky ovšem nejsou zásadní výhradou, spíše jen podnětem k zamyšlení o stylu odborné práce – zvláště s ohledem na její další publikování. Nemění nic na skutečnosti, že vzniklo kvalitní, pozoruhodné dílo, jež splňuje všechny nároky kladené na dizertace.

Předkládá jasně vymezené, originální téma, novátorsky zpracované. Autor dokáže látku logicky strukturovat a přesvědčivě formulovat teze či závěry, k nimž dospěl. Analyticky pracuje s pramennými materiály a má ujasněnu metodu, jež vyplynula z obdivuhodné sečtělosti a schopnosti pracovat s teoretickými koncepcemi. Díky tomu se Šimovi podařilo naplnit jeden ze svých cílů – spojit „tradiční historický výzkum pramenných stop“ s „antropologickým způsobem tázání“. To není v českém prostředí zcela běžné – zvláště v případě bádání o dějinách 19. století –, a také proto je Šimova první velká práce příslibem.

Milan Řepa
Historický ústav AV ČR, v. v. i
Brno